

LIBRIS

We know
books

DR. SIMONA MARIA GLĂVEANU

COMPETENȚA PARENTALĂ
MODELE DE CONCEPTUALIZARE
ȘI DIAGNOZĂ

Dinamica grupului familial

Ediția a II-a

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

Redactor: Laura Nicolescu
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GLĂVEANU, SIMONA-MARIA

Competența parentală : modele de conceptualizare și
diagnoză : dinamica grupului familial / Simona Maria Glăveanu.
- Ed. a 2-a. - București : Editura Universitară, 2025
Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-1972-9

159.9

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062819729

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul scris al autoarei.

Copyright © 2025 Simona Maria Glăveanu
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 - 315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47/ 0745 200 718/ 0745 200 357
comenzi@editurauniversitara.ro
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

<i>Prefață – ediția a II-a</i>	13
<i>Prefață – prima ediție</i>	19
<i>Cuvânt înainte – ediția a II-a</i>	23
<i>Cuvânt înainte – prima ediție</i>	29

PARTEA ÎNTÂI ARIA PROBLEMATICĂ A COMPETENȚEI PARENTALE: PREMISE ȘTIINȚIFICE, MODELE DE CONCEPTUALIZARE ȘI DIAGNOZĂ

Capitolul I	
MODELE PARENTALE	33
1. Modelul părinților „autoritari”	35
2. Modelul părinților „indulgenți”	41
3. Modelul părinților „protectori/hiperprotectori”	47
4. Modelul părinților „inconsecvenți”	51
5. Modelul părinților „indiferenți”	54
6. Modelul părinților „agresivi”	58
7. Modelul părinților „eficienți”	60

Capitolul II	
MEDIUL FAMILIAL ÎN ASISTAREA FORMĂRII ȘI DEZVOLTĂRII COPILULUI	68
1. Rolul familiei în formarea personalității	68
1.1. Componenta afectivă	70
1.2. Conduita morală	73
1.3. Integrarea socială	76
1.4. Devianța comportamentală	80
2. Interrelațiile parentale și dezvoltarea cognitivă	85
3. Reprezentările copilului vizând mediul familial	89

Capitolul III

DEMERSURI EXPLICATIV-INTERPRETATIVE ALE COMPETENȚEI PARENTALE

1. Modelul factorial al competenței parentale	91
2. Conotații psihologice ale modelelor explicativ-interpretative	95
2.1. Modelul <i>personal</i> sau modelul <i>trăsăturilor</i>	95
2.1.1. Competența parentală – modul al competențelor sociale (dimensiuni de personalitate)	96
2.1.2. Inteligența emoțională – resursă a competențelor parentale	106
2.1.3. Alți factori psihologici individuali ai părinților	116
2.1.3.1. Cognația părinților	116
2.1.3.2. Rezistența la stres	117
2.1.3.3. Tulburările emoționale	118
2.1.3.4. Tulburările de personalitate și psihozele	120
2.2. Modelul situațional sau contingent	122
2.2.1. Particularități socio-culturale și socio-economice – vectori mediatori în competența parentală	122
2.2.2. Amprenta carierei profesionale asupra competenței parentale	126
2.2.3. Bona – factor modelator în competența parentală.....	129
2.2.4. Competență parentală și tip de familie ..	130
2.2.4.1. Familia tradițională / modernă..	130
2.2.4.2. Familia parentală	134
2.2.4.3. Familia monoparentală	138
2.2.4.4. Familia extinsă	142
2.2.4.5. Familia de proveniență	144

2.3. Modelul interacționist-integrativ	145
2.3.1. Relația dintre trăsăturile copilului și ale părinților	146
2.3.2. Tipologia copilului dificil.....	151
2.3.3. Relațiile dintre frați	154

Capitolul IV

MIJLOACE DE DIAGNOZĂ ALE

COMPETENȚEI PARENTALE	158
1. Instrumente de investigare a interrelaționării în familie – conotații pentru evaluarea competenței parentale	158
2. Strategia națională integrată de formare și dezvoltare a competențelor parentale	160
3. Abordări internaționale contemporane în studiul <i>parenting</i> -ului / competenței parentale	164

PARTEA A DOUA

CERCETARE – COMPETENȚA PARENTALĂ

Capitolul V

METODOLOGIA CERCETĂRII	174
1. Obiective	174
2. Ipoteze	175
3. Subiecți.....	176
4. Metode.....	176
4.1. Instrumente folosite pentru examinarea părinților	176
4.1.1. Inventarul CCP (S.M. Glăveanu)	176
4.1.2. Grila de evaluare a percepției cadrelor didactice asupra dinamicii competenței parentale (S.M. Glăveanu).....	183
4.1.3. Chestionarul 16 PF (R.B. Cattell)	184

4.1.4. Chestionarul GZ (J. Guilford – W. Zimmerman)	192
4.1.5. Testul EQ (T. Carabin)	195
4.1.6. Inventarul EMBU (C. Perris <i>et al.</i>)	197
4.1.7. Chestionarul COPE (C.S. Carver <i>et al.</i>)	200
4.1.8. Chestionarul MRQ (W.E. Snell <i>et al.</i>) ..	204
4.2. Instrumente folosite pentru examinarea copiilor	209
4.2.1. Chestionarul WM (R.S. Woodworth – E. Mathews)	209
4.2.2. Grila de observare și evaluare a comportamentului copilului la școală și de investigare a evenimentelor familiale din perspectiva cadrelor didactice (S.M. Glăveanu)	214

Capitolul VI

PREZENTAREA, ANALIZA ȘI INTERPRETAREA DATELOR

1. Analiza preliminară a datelor	216
2. Modelul factorial al competenței parentale	218
3. Variația competenței parentale în funcție de particularități socio-demografice)	229
4. Un set de trăsături de personalitate ca predictor ai competenței parentale	250
5. O serie de variabile psihosociale ale părinților în corelație cu dimensiunile competenței parentale	271
5.1. Inteligența emoțională	271
5.2. Modul de percepere a experienței modelului educativ trăit în familia de origine	274
5.3. Stilul de coping	277
5.4. Particularitățile relației de cuplu	281
6. Adaptarea școlară și socială a copiilor în alternative ce corelează cu atributele competenței parentale	284

Capitolul VII

CONCLUZII	291
------------------------	-----

PARTEA A TREIA

**DINAMICA GRUPULUI FAMILIAL ÎN
CONDIȚII SPECIFICE – COMPETENȚA
PARENTALĂ A GRUPURILOR
VULNERABILE**

Capitolul VIII

**GRUPURILE VULNERABILE ÎN
SOCIETATEA CONTEMPORANĂ**

1. Abordări conceptuale	302
2. Tipologii și particularități ale familiilor din categoria grupurilor vulnerabile	305
2.1. Familiile monoparentale	305
2.1.1. Particularitățile familiei monoparentale conduse de mamă.....	306
2.1.2. Particularitățile familiei monoparentale conduse de tată.....	309
2.1.3. Efecte ale familiilor monoparentale asupra dezvoltării copilului	311
2.2. Familiile afectate de violența domestică	314
2.3. Familiile afectate de o situație financiară precară	320
2.4. Familiile de etnie romă.....	323
2.5. Familiile din mediul rural.....	327
2.6. Familiile numeroase	330
3. Studii asupra grupurilor vulnerabile și demersuri de intervenție experimentate la nivel național și internațional	331

**CERCETARE – COMPETENȚA PARENTALĂ
A GRUPURILOR VULNERABILE**

Capitolul IX	
METODOLOGIA CERCETĂRII	338
1. Obiective	338
2. Ipoteze	338
3. Subiecți	339
4. Metode	342
4.1. Chestionarul de investigare a competenței parentale – CCP adaptat grupurilor vulnerabile (Glăveanu, 2015)	342
 Capitolul X.	
PREZENTAREA ȘI INTERPRETAREA DATELOR	347
1. Analiza preliminară a datelor	347
2. Adaptarea chestionarului de investigare a competenței parentale (CCP) pentru grupurile vulnerabile	349
3. Particularități socio-demografice, socio-culturale și economice; competența parentală și factorii predictori ai acesteia	355
4. Violența domestică – factor mediator în competența parentală	363
5. Mediul de rezidență – vector al dinamicii competenței parentale	367
 Capitolul XI.	
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	373
 BIBLIOGRAFIE	384

ANEXE	407
Anexa 1 – Chestionar pentru investigarea atitudinilor parentale (S.M. Glăveanu)	407
Anexa 2 – Grilă de identificare a copiilor cu dificultăți școlare și familiale, destinată cadrelor didactice (S.M. Glăveanu).....	410
Anexa 3 – Inventarul CCP (S.M. Glăveanu)	411
Anexa 4 – Grila de evaluare a percepției cadrelor didactice asupra dinamicii competenței parentale (S.M. Glăveanu)	420
Anexa 5 – Grilă de observare și evaluare a comportamentului copilului la școală și de investigare a evenimentelor familiale (din perspectiva cadrelor didactice) (S.M. Glăveanu)	422
Anexa 6. Analiza preliminară a datelor: Indicatorii statistici ai competenței parentale a grupurilor vulnerabile	424
Anexa 7. Analiza preliminară a datelor: Valorile reziduale ale competenței parentale în relație cu particularitățile socio-demografice, socio-culturale și economice ale părinților din grupurile vulnerabile	427

Cu toate acestea, demersul investigativ nu se încheie aici; în următorul volum – intitulat *Programe de educație parentală* – vom prezenta succint o serie de programe naționale și internaționale prin prisma cărora am analizat rezultatele decurse din proiectarea, implementarea și evaluarea/validarea unui training de dezvoltare a competenței parentale elaborat de noi.

Conținutul acestei cărți și al volumului ulterior de care am amintit mai sus se bazează pe textul lucrării noastre de doctorat *Studiul competenței parentale: o abordare structural dinamică în scopul proiectării unui program de formare-dezvoltare*, iar cercetarea aferentă acesteia (derulată între anii 2006-2011) a inclus și date rezultate din activitatea profesională în calitate de psiholog consilier școlar.

Programul de doctorat s-a desfășurat în perioada 2008-2011 în cadrul Institutului de Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române, iar teza noastră, apreciată cu distincția „MAGNA CUM LAUDE”, a fost coordonată de prof. univ. dr. Grigore Nicola, căruia îi mulțumim pentru profunda îndrumare științifică și prețiosul sprijin moral.

De asemenea, adresăm mulțumiri și celor care au făcut parte din comisiile de examinare pe parcursul pregătirii doctorale și de susținere a tezei: conf. univ. dr. Ruxandra Gherghinescu, conf. univ. dr. Ana Maria Marhan, conf. univ. dr. Cornelia Tatu, conf. univ. dr. Irina Anca Tănăsescu și conf. univ. dr. Bogdan Danciu.

Simona Maria Glăveanu

PARTEA ÎNTÂI

ARIA PROBLEMATICĂ A COMPETENȚEI PARENTALE: PREMISE ȘTIINȚIFICE, MODELE DE CONCEPTUALIZARE ȘI DIAGNOZĂ

Capitolul I

MODELE PARENTALE

Având scopul de a deține o imagine cât mai clară și autentică asupra structurii și dinamicii relațiilor parentale în societatea contemporană românească, am pornit cercetarea competenței parentale analizând teoriile și concepțiile ce descriu relația părinți-copii din perspectiva unor tablouri psiho-comportamentale, al mijloacelor educative utilizate și al efectului acestora în dezvoltarea copilului – informațiile obținute fiind reorganizate de noi în conceptul de *model parental*.

Din această perspectivă, am definit *modelele parentale* drept *sisteme de informații vizând tablouri psiho-comportamentale cu valențe explicativ-interpretative și predictive, constituind reper în studiul relațiilor părinți-copii* (Simona Maria Glăveanu, 2011a).

Modelele parentale dețin în componența lor atât informații ce vizează *stilul parental*, cât și aspecte ce descriu *atmosfera familială*. *Stilul parental* denumește modul în care părinții acționează asupra copiilor și constituie o uniune (fie armonică, fie dizarmonică) a stilurilor educative personale caracteristice fiecăruia dintre cei doi părinți (și care, în mod evident, suportă un număr

mare de variații de la o situație la alta, având în vedere multitudinea factorilor externi și interni determinanți) (Ecaterina Vrășmaș, 2002). Conceptul de *stil educativ* vizează natura și caracteristicile raporturilor familiale în cadrul cărora se realizează procesul educativ (Elisabeta Stănculescu, 1997), iar efectele sale depind de structurile temperamentale/calitățile psihice ale tuturor membrilor familiei (E. Fischbein, 1970).

Atmosfera familială este rezultat al multitudinii relațiilor ce se stabilesc între membrii familiei, reprezentând o expresie directă a modelelor comportamentale pe care aceștia le manifestă. Atmosfera familială poate fi caracterizată prin organizare (coeziune familială, colaborare etc.) sau prin dezorganizare (disensiuni, dezbinare afectivă), coerență sau inconstanță atât în promovarea valorilor socio-morale cât și în mijloacele educative utilizate. Aurora Liiceanu *et al.* (2007) constată că, în cazul preadolescenților, eficiența efectului formativ al educației este cu atât mai crescută cu cât relația dintre adult și copil este mai relaxată, bazată pe o comunicare deschisă, lipsită de prejudecăți și cooperantă.

Preluând și reorganizând concepțiile lui M. Reuchlin (1972) și J. Kellerhals și Cléopâtre Montandon (1991) (*apud* Ecaterina Vrășmaș, 2002), modelele personologice parentale pot fi clasificate prin raportare la două axe de analiză: axa *autoritate-liberalism* (constrângere-permisivitate) și axa *dragoste-ostilitate* (atașament-respingere).

Indicatorii caracteristici primei axe reprezintă nivelul de intensitate a autorității parentale exercitate asupra copiilor (constrângerile/restricțiile impuse copiilor, responsabilitățile atribuite acestora, modul de exercitare a controlului parental și rigoarea cu care este aplicat, strictețea regulilor etc.).

Pentru cea de-a doua axă de analiză, indicatorii permit evaluarea nivelului de implicare/dăruire a părinților în activitățile întreprinse de copii, nivelul sprijinului pe care părinții îl acordă copiilor, timpul alocat educației intrafamiliale, consecvența abordării problemelor specifice vârstei de dezvoltare a copilului, gradul de concordanță a stărilor și manifestărilor afective ale părinților cu nevoile emoționale ale copiilor etc.

Cele două axe de analiză sunt definite prin doi termeni generici: *controlul parental* și, respectiv, *sprijinul parental* (Diana Baumrind, 1972); combinațiile realizate între diferitele valori ale variabilelor amintite determină, din perspectiva studiului nostru, șase modele personologice parentale: *părinții autoritari*, *indulgenți*, *protectori*, *inconsecvenți*, *indiferenți* și *agresivi*. Ulterior, analiza caracteristicilor acestor modele și, mai ales, a efectelor lor asupra copilului a condus la constituirea într-o viziune integrativă și la extragerea unor factori ai celui de-al șaptelea model – *modelul părintelui eficient/competent*.

1. Modelul părinților „autoritari”

Deși disciplina joacă un rol important în formarea personalității copilului, există anumite tipuri de părinți care consideră că această componentă a educației este fundamentală și prevalentă, în consecință, apreciază că cele mai bune rezultate în formarea viitorului adult se obțin prin recursul la măsuri autoritare și chiar restrictiv-punitive (E. Fischbein, 1970; B. Spock, 2000).

Abordarea educativă autoritară a fost legitimată, în decursul timpului, inclusiv prin studii de specialitate întreprinse de pedagogi și/sau alți cercetători din domenii conexe educației; spre exemplu, H. Joubrel și P. Bertrand

(1968) propun autoritatea ca metodă de interacțiune părinți-copii eficientă, manifestată sub diverse forme în funcție de sex, vârstă și împrejurări. Autorul apreciază că tendința copilului de a imita părintele în modul de a fi și de a acționa constituie un aspect pozitiv rezultat în urma manifestării autorității parentale și atrage atenția asupra efectelor negative ale indulgenței parentale (pe care o asociază cu egoismul și eșecul copilului în relațiile sale ulterioare).

În mod asemănător, pornind de la sistemele de valori, atitudini și credințe care susțin comportamentele educative, J.M. Bouchard elaborează în 1988 (*apud* Elisabeta Stănculescu, 1997) un model educativ ce ar putea fi identificabil cu stilul parental autoritar, însă pe care preferă să îl denumească *rațional*. Acesta se caracterizează prin faptul că gestiunea activității educative este ierarhică, părinții fiind cei care dețin puterea, care decid asupra devenirii copilului și care impun așteptările lor acestuia din urmă. Ei se situează în raport cu copilul pe poziții de experți în probleme de educație și acordă mare importanță disciplinei, ordinii, supunerii, autorității, reușitei școlare și profesionale. Comunicarea între părinți și copii este, de asemenea, ierarhică: primii distribuie ordine, impun, amenință, critică, controlează, interzic, dau soluții.

Se remarcă, la autorii amintiți, menționarea nevoii de „încredere față de părinți” (H. Joubrel și P. Bertrand, 1968) și a celei ca părinții să dețină calitatea de „experți” (J.M. Bouchard, 1988 *apud* Elisabeta Stănculescu, 1997) – aspecte ce indică faptul că autoritatea parentală trebuie acceptată și considerată ca atare de către copii, pentru a obține rezultatele scontate. În același sens, E. Fischbein (1970) consideră că sancțiunile (și chiar recompensele) prin ele însele ar fi lipsite de eficiență dacă părinții nu ar avea un

anumit ascendent asupra copiilor lor, garantat, în opinia sa, de mult mai bogata experiență de viață a părinților precum și de asigurarea condițiilor materiale și sociale ale dezvoltării copilului.

Totuși, acest ascendent nu se poate manifesta plenar decât dacă este conștientizat de către părinte (cu alte cuvinte, decât dacă acesta acceptă ca firească superioritatea poziției sale și nu resimte nevoia de a o reconfirma permanent prin măsuri critice și restrictive *exagerate*) și dacă părintele se raportează la copil prin intermediul dragostei adresate celui din urmă.

În consecință, dacă părinții sunt severi (au standarde deosebit de ridicate cu privire, de exemplu, la politețe, punctualitate, îngrijire personală, dorința de a ajuta etc.) dar sunt, în fond, iubitori, combinația va da naștere la adoptarea de standarde înalte similare și severitate de către copiii lor când vor crește. Astfel, copiii nu ajung neapărat indivizi „*crispați*” sau ostili din cauza unei educații severe (B. Spock, 2000). În același mod, I. și D.D. Dolean (2002) apreciază că, dacă părinții sunt autoritari datorită siguranței de sine, probabil copiii pot fi mai puțin flexibili, mai conformiști decât media, dar vor fi, totuși, indivizi suficient de adaptabili pentru a nu aluneca spre sociopatie/fobie socială.

Pe de altă parte, dacă părintele resimte o teamă permanentă că nu va putea controla actele copilului, are o nevoie inconștientă și exacerbată de putere (din cauza propriilor frustrări profesionale, conjugale etc., iar copilul este singurul asupra căruia își poate aroga puteri discreționare – E. Fischbein, 1970) sau este tributar ideii conform căreia *frica* (și nu *dragostea*, dorința de a imita un model *corespunzător*, de a realiza ceva, de a-și asuma *responsabilități*) reprezintă principalul factor care

determină buna comportare a celor mici (B. Spock, 2000), el va adopta o conduită condusă de principiul *severității excesive* în relația cu progeniturile sale, menită a-i demonstra permanent superioritatea. Mai mult, va demonstra o atitudine autocrată și în relația cu celălalt părinte/partener de cuplu, impunând acestuia vederile sale și creând o familie cu structură rigidă, care nu lasă nici un „refugiu” celui mic față de exigențele părintești (M. Bernstein și J. Lautrey, 1980, *apud* Elisabeta Stănculescu, 1997).

Ca urmare, opiniile și atitudinile parentale vor dobândi un caracter „*infaibil*”, „*drastic*” (în sensul de penalizare promptă a neconformării) și vor trebui aplicate „*întocmai și imediat*”. Părinții respectivi nu percep specificul gândirii și acțiunii infantile, ci se raportează la propria percepție adultă a faptelor copilului; în consecință, acesta din urmă va fi sancționat fără întârziere și/sau posibilitate de „*recurs*” pentru că nu se conformează unor norme comportamentale scrise și nescrise. Cu alte cuvinte, conduita copilului va fi silită să se modeleze după un standard absolut și „*corect*” al comportării, iar faptul că un copil, prin natura lui, nu va reuși să respecte întru totul codul impus va fi abordat de părinți prin a impune copilului, fără explicații, negarea propriilor idei, sentimente și motive și supunerea întocmai față de „*directive*”.

Arogându-și puteri discreționare, uneori pronunțându-se deschis în acest sens prin enunțuri fără echivoc și care demonstrează copilului inferioritatea sa absolută (care pot merge până la extreme declarative de genul „*Eu te-am făcut, eu te omor*”), părinții în speță aplică cele mai severe și drastice sancțiuni (M. Boroș, 1992), inclusiv pentru abateri evaluabile, la nivel general, drept minore sau chiar

neînsemnate. Consecința firească este reprimarea inițiativei personale a copilului, care va interioriza, în schimb, o nevoie acută de a cere avizul parental prealabil pentru orice acțiune întreprinsă. De asemenea, copilul se va obișnui să îndeplinească întocmai orice pretenție a părinților, dar nu pe baza propriei convingeri cu privire la justetea respectivei pretenții, ci pentru a evita sancțiunea ce urmează neconformării. În limbajul psihosocial fenomenul este definit ca reluctanță și înstrăinare.

Acest gen de părinți face încă uz de un principiu pedagogic vechi, și anume utilizarea pedepselor fizice, deși caracterul inefficient al acestora în direcția schimbării comportamentului copilului este demonstrat de numeroase studii științifice (B. Spock, 2000; I. și D.D. Dolean, 2002; Carmen Ciofu, 2004 etc.); pe de altă parte, sprijinul concret pe care îl oferă copilului este la un nivel redus sau extrem de redus (Diana Baumrind, 1972), din cauza temerii că ar putea fi interpretat de cel mic drept un semn de slăbiciune/indulgență și „exploatat” în sensul neconformării directivei părintești.

Deși atitudinea refractară față de indulgență poate fi relativ justificată (pierderea controlului parental asupra copiilor poate avea, într-adevăr, efecte dezadaptative), părinții severi nu percep faptul că astfel de efecte negative sunt produse de indulgența *exagerată* și sunt tentați să recurgă la severitate *exagerată* pentru a le preveni. Această abordare are șanse minime de succes, studiile lui E. Fischbein (1970) relevând faptul că ambele extreme – indulgența excesivă și severitatea excesivă – au uneori efecte identice: în ambele cazuri există riscul să se ajungă la o rezistență din partea copilului față de orice formă de autoritate socială. Copilul care nu a fost deprins să respecte nici regulile elementare de disciplină ajunge uneori să se

împotrivescă oricărui constrângerii, dar același lucru se poate întâmpla și cu copilul exagerat controlat, încadrat într-o rețea de reguli disciplinare stricte. În ambele cazuri se poate ajunge la o rezistență față de exigențele conviețuirii în colectiv, care la rândul ei poate determina forme de protest mai mult sau mai puțin grave (minciună, furt, acte huliganice etc.).

Atitudinea față de balanța severitate-indulgență relevă incapacitatea părinților severi de a conștientiza existența altor modele educative, mai puțin restrictive și, de asemenea, lipsa unei încrederi în propriile capacități parentale – indicator, de cele mai multe ori, al faptului că mediul familial de origine a fost caracterizat de aceleași coordonate de severitate și strictețe.

Ca urmare, ei au absorbit anxietățile și temerile propriilor părinți autoritar-severi și au interiorizat propria caracterizare ca nefiind demni de încredere, iar în prezent pun propria atitudine „responsabilă” pe seama „justeții” tacticilor parentale cărora ei înșiși le-au fost supuși și aplică stilul autoritar asupra progeniturilor; astfel, se ajunge la o perpetuare transgenerațională a unui stil educativ el însuși anxios – proces cu o probabilitate redusă de a fi întrerupt de următoarea generație (studiile arată că doar o minoritate dintre părinții crescuți într-o manieră severă se revoltă împotriva acestei educații și hotărăsc să-și crească copiii în mod diferit) (E. Fischbein, 1970; B. Spöck, 2000).

Cu toate că se înregistrează o probabilitate ridicată ca cei mici, supuși unui regim educativ excesiv de autoritar, să aplice metode similare în propria familie viitoare, aceasta nu exclude existența unor momente de revoltă față de impunerea forțată a autorității actualilor părinți.

Conflictele în relația părinte-copil tot vor apărea, întrucât, mai devreme sau mai târziu, copilul va refuza

supunerea absolută, fie printr-o înfruntare față în față (în cursul căreia manifestările copilului este posibil să atingă intensități extreme, sub presiunea frustrării acumulate), fie prin refugiul într-o lume imaginară ce îi va satisface trebuințele de autostimă negate în existența familială cotidiană. Astfel, părinții care suprimă inițiativa și orice tendință spre independență și afirmare a copilului vor obține în final un copil aparent supus, dar fie cu imprevizibile și extrem de violente izbucniri sau chiar cu tendințe despotice – preluând inconștient modelul parental, fie cu propria realitate alternativă care îi asigură plenitudinea personală, dublată în viața cotidiană de timiditate și neîncredere în sine.

În ambele cazuri, capacitatea de relaționare socială va fi grav afectată, întrucât modalitățile adaptative de răspuns învățate se vor referi în permanență la un model hiperautoritar a cărui absență va genera dezorientare.

2. Modelul părinților „indulgenți”

Demersul psiho-comportamental al părintelui indulgent este direcționat de o filosofie de viață rezumabilă în enunțul „*Copiii vor înflori singuri la timpul potrivit*”, caracterizându-se prin nivelul extrem de redus al restricțiilor și îndrumărilor cu caracter obligatoriu. Acest mediu familial (care prezintă copilului puține regularități, normele fiind aproape absente, ceea ce corespunde stilului parental indulgent) este descris de M. Bernstein și J. Lautrey (1980, *apud* Elisabeta Stănciulescu, 1997) prin conceptul de *familie slab structurată*.

Disciplinarea copilului presupune educarea lui pentru a obține autocontrolul și eficiența acțiunilor sale, supunerea lui unor reguli de conviețuire socială general acceptate de

societatea în care trăiește, astfel încât să dobândească un set de atitudini și comportamente care să-i permită să se adapteze la diferite situații.

Eficiența disciplinării depinde de factori culturali și sociali, dar și de trăsăturile de personalitate ale părinților și de nivelul cunoștințelor acestora despre interacțiunea părinți-copii. Disciplinarea copilului presupune ca acesta să înțeleagă și să învețe regulile unui comportament adecvat coordonat de părinți ce dispun de capacitatea de a-și analiza comportamentele și atitudinile și de a nu le impune fără discernământ copilului.

Îmbinând cele două variabile ce reflectă eficiența disciplinării (controlul parental și sprijinul parental), Diana Baumrind (1972) descrie stilul *permisiv*, caracterizat printr-un nivel scăzut al controlului asupra copilului, asociat cu identificarea stărilor emoționale ale actorilor relației intrafamiliale. Controlul slab este dublat de nivelul minim al responsabilităților și normelor de conduită pe care trebuie să și le însușească copilul.

În ceea ce privește educația responsabilității, E. Fischbein (1970) remarcă efectele negative ale indulgenței. Indulgența excesivă nu educă nici independența, nici inițiativa, nici spiritul de răspundere, iar copilul nu învață regulile de conviețuire, de muncă, de colaborare. Inițiativa și independența nu presupun ignorarea normelor de conduită, ci posibilitatea de a găsi modalități originale de a fi util colectivității și să se însuși în condițiile unor norme echilibrate de conviețuire și cooperare.

Demersurile de interacțiune părinți-copii caracterizate prin indulgență pot diferi semnificativ de la un caz la altul și depind în planul efectelor de modalitatea concretă în care este utilizată indulgența (B. Spock, 2000). În acest sens, indulgența poate să ducă la consecințe negative în plan

educativ când este folosită, într-o manieră extremă, de părinți tributari unor trăsături de personalitate sau unor antecedente dezavantajoase; astfel, există părinți prea *ezitanți* (care, poate, au fost învățați să aștepte intervenții externe în propriile decizii), prea *vinovați* (pentru greșeli trecute și pentru modul de comportare față de proprii părinți, pe care nu vor să le răsfrângă asupra copiilor), prea *supuși* față de copiii lor (în baza temerii că nu vor fi iubiți de copiii lor dacă nu cedează întotdeauna).

Se remarcă faptul că acești părinți sunt dependenți (în adevăratul sens al cuvântului) de dragostea copilului, a cărei eventuală pierdere este interpretată ca o catastrofă și ale cărei semne sunt sesizate în cea mai mică „*îmbufnare*” a celui mic; deși dragostea parentală (sau un sentiment interpretat eronat ca atare) este prezentă. Părinții respectivi nu își vor pune problema efectelor acestui stil extrem de tolerant asupra personalității viitoare a copilului, chiar dacă semnele acelei personalități ulterioare sunt deja prezente: copiii au permisiunea să fie necooperanți, nepăsători, pretențioși sau nepoliticoși și, de asemenea, pot adresa – atunci când sunt frustrați – invective părinților, fără ca cei din urmă să ia atitudine, ca și cum au impresia că merită un asemenea abuz (*ibidem*).

Deficite de autoritate sunt întâlnite mai ales în familiile dezorganizate, acolo unde băiatul este lipsit de autoritatea și exemplul tatălui sau acolo unde părinții nu au fost capabili să asigure ținuta morală minimă a familiei (manifestările de imoralitate, de incorectitudine, scandalele, bețiile creând imaginea unor ființe pe care copilul nu are cum să le respecte).

Cu toate acestea, putem constata deficite de autoritate și în familiile cu o viață demnă, dar care, dintr-o anumită imaturitate sufletească sau pornind de la o filozofie edu-

cativă greșită, practică în raport cu copiii un fel de democratism exagerat care duce la efecte negative în dezvoltarea copilului (E. Fischbein, 1970). Această atitudine parentală favorizează dezvoltarea agresivității și negativismului la copil, reprezentând, în consecință, un aspect disruptiv al relației părinte-copil, ce survine cu precădere în situații familiale disarmonice în cazul unui atașament inadecvat părinte-copil.

Controlul parental lipsit de autoritate exacerbează la copil tendințele de agresivitate cu cele două tipuri de manifestare majoră – *crizele de mânie* și *negativismul*.

Crizele de mânie sunt tulburări de comportament apărute ca urmare a conflictului dintre personalitatea copilului, în plină afirmare și atitudinea permisivă a părinților. Copilul reacționează astfel la orice frustrare, exprimându-și protestul prin crize de descărcare motorie, care sunt violente și spectaculare. El scontează pe efectul teatral al acestor crize asupra anturajului și rezultatele (întărirea) nu întârzie să apară, uneori depășindu-i așteptările. Copilul nu a fost învățat să respecte interdicția și își utilizează crizele de mânie pentru a-și menține proprietatea asupra unor jucării sau obiecte pe care le consideră importante. Dacă și cu aceste ocazii părinții dau din nou dovadă de indulgență, copilul învață să folosească această armă pentru a obține beneficii materiale sau morale (este scutit de baia de seară, de spălatul pe dinți, întârzie voluntar ora de culcare).

Apariția crizelor de negativism și agresivitate este mai probabilă la copiii cu o anumită coloratură temperamentală, la copiii etichetați ca dificili și la cei intoleranți la frustrare. Ele exprimă, pe lângă trăsături temperamentale

defavorabile, și lipsa unei atitudini parentale ferme în inducerea unui comportament disciplinat și previzibil.

Negativismul se exprimă printr-o atitudine nejustificată de refuz, rezistență sau ostilitate față de orice fel de ofertă (Carmen Ciofu, 2004), iar apariția sa este facilitată de indulgența manifestată de părinți care se scuză tot timpul și sunt „supuși” copiilor lor; acest gen de atitudine va forma, mai mult ca sigur, transformarea copiilor în adulți nepoliticoși și pretențioși.

Rezultă astfel un grup de copii greu de disciplinat, etichetați drept „*copii dificili*” (A. Adler, 1995a) – cei care au anumite caracteristici temperamentale, un anumit grad de impulsivitate, intoleranță la frustrare, rezistență la însușirea unor experiențe noi; cu toate acestea, această categorie de copii va dobândi mai repede autonomie, calități creatoare și organizatorice. A. Berge (1972) consideră că „*un copil dificil e adesea un copil nefericit, iar climatul familial conflictual este favorabil dezvoltării unor tulburări de caracter și a agresivității*”. Totuși, tulburările caracteriale ale copiilor formați de părinți indulgenți nu se reduc doar la un „caracter rău”; ele capătă uneori anumite forme greu de deosebit de simptomele nevrotice sau chiar de reacțiile de delincvență (Carmen Ciofu, 2004).

Cercetările au arătat că adeseori copiii cu tulburări importante de comportament provin din familii în care mama este insuficient adaptată obligațiilor ei educative și în care tatăl este prea indulgent, prea ineficient în atribuțiile sale educative (E. Fischbein, 1970).

La polul opus, indulgența combinată cu respectul de sine poate determina apariția unui cuplu parental ideal, a cărui atitudine afectuoasă și democratică va inspira sentimente reciproce ale copilului, mândria acestuia de a fi